

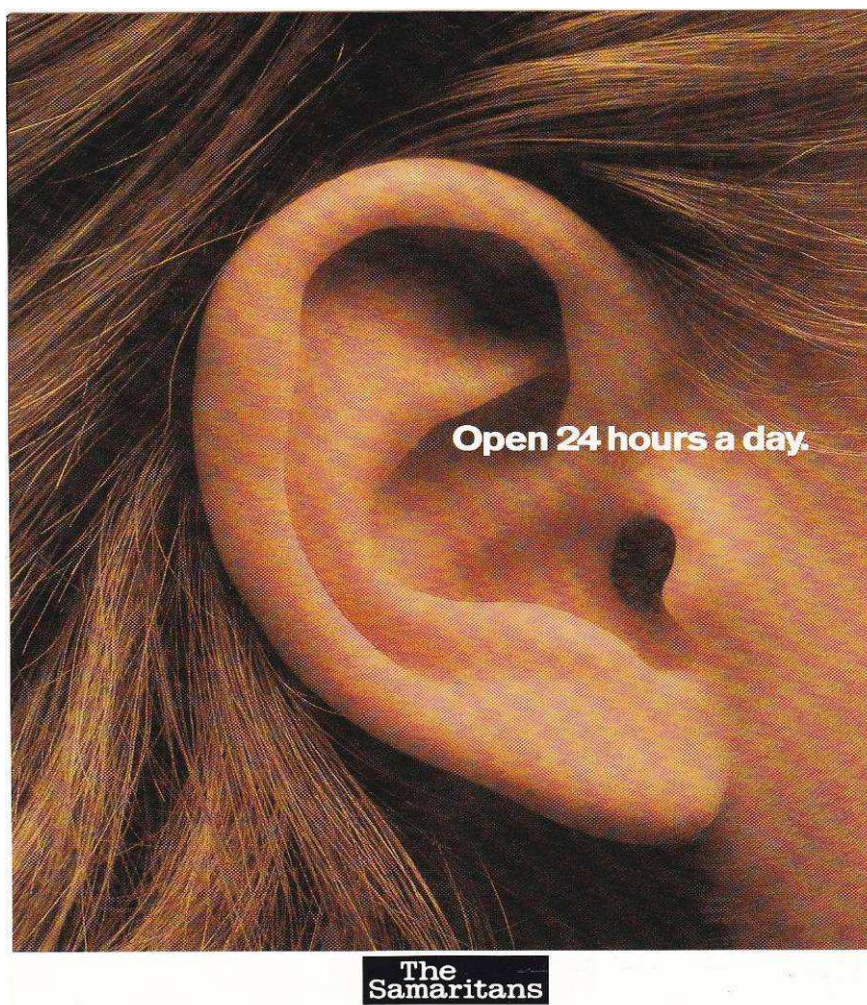
2011. november

"Segítőkéz" Lelkisegély Telefonszolgálat, Debrecen

Tartalom:

Rövid hírek, információk
Programjaink
Sajtmustra
Jegyzet a továbbképzésünkhöz
Könyvek és filmek
Márai
Irodalom

No. 139.

Rövid hírek, információk

A Menhely Alapítvány Kulcs-tartó programja

2011. október 3.

A program során a segítségre szoruló családok telefonos és személyes tanácsadást vehetnek igénybe, ahol adósságkezelésben jártas jogászok és szociális munkások működnek közre, valamint önképző csoportban is részt vehetnek.

Ma Magyarországon az adósságukat 120 napnál hosszabb ideje nem fizető háztartások száma közel 1,5 millió. 2009-ben egyes területeken megduplázódott az adósságkezelésre jelentkezők száma. A hajléktalanellátó szervezetektől tömegesen kérnek segítséget olyanok is, akik még nem vesztették el lakhatásukat, de egzisztenciájuk megrendült.

A Menhely Alapítvány Kulcs-tartó programjának célja az adósság miatt hajléktalanság veszélyébe kerülő egyének és családok támogatása, a lakásvesztés megelőzése. A program során a segítségre szoruló családok telefonos és személyes tanácsadást vehetnek igénybe, ahol adósságkezelésben jártas jogászok és szociális munkások működnek közre, valamint önképző csoportban is részt vehetnek.

A Kulcs-tartó program egyedisége, hogy minden politikai és gazdasági érdekcsoporttól függetlenül nyújt tanácsot azoknak a lakáshiteleseknek, akik nem tudják igénybe venni az állami vagy önkormányzati szolgáltatásokat.

A kísérleti program 2011. szeptember 15-től március 15-ig nyújtja szolgáltatásait. A program a Nyílt Társadalom Intézet támogatásával valósul meg.

Telefonos ügyfélfogadás:

06 20 418-45-16

Hétfő-kedd: 18-20 óra

Szerda-csütörtök-péntek: 14-16 óra

További információ:

Honlap: www.kulcstartoprogram.blog.hu

Email: kulcstartoprogram@gmail.com

Statisztikai tükör - Humánerőforrás

2011. október 10.

KSH

Megjelent a nonprofit statisztikai tükör legfrissebb száma. A kiadvány a 2000-es és a 2009-es nonprofit adatfelvétel alapján mutatja be a nonprofit szektorban foglalkoztatottak számát és arányát, a munkaerő-koncentrációs ráta tevékenységcsoportok és szervezeti jelleg szerinti alakulását, a munkavállalók főbb demográfiai jellemzőit (a nők, a felsőfokú végzettségűek és a nyugdíjasok arányát), valamint – összehasonlításban a nemzetgazdaság, a vállalkozások és a költségvetés átlagával – az éves bruttó átlagkereset alakulását.

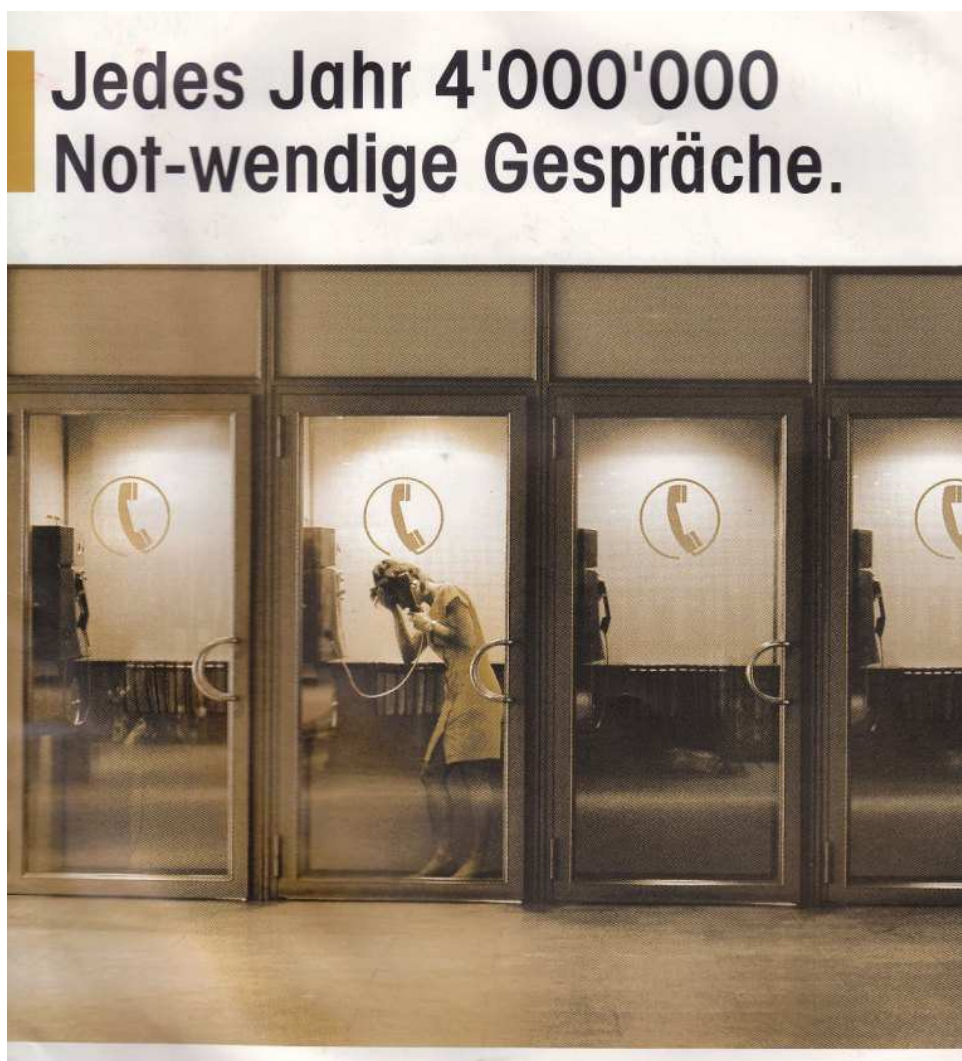
Letölthető:

<http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/stattukor/nonprofithumanero.pdf>

Programjaink

Dátum	Nap	Időpont	Megnevezés
NOVEMBER			
Nov. 7.	Hétfő	17 ³⁰ – 20 ³⁰	Esetkonzultáció a Miskolciakkal
Nov. 17.	csütörtök	17 ³⁰ – 20 ³⁰	Szupervízió
Nov. 28.	Hétfő	17 ³⁰ – 20 ³⁰	Dr. K. A. tavaszról elmaradt továbbképzése
DECEMBER			
Dec. 8.	csütörtök	17 ³⁰ – 20 ³⁰	Szupervízió
Dec. 15.	csütörtök	17 ³⁰ – 21 ³⁰	Karácsony

Szünet mindig 19:00-tól 19:15-ig!

Sajtómustra

A magyar serdülők negyede foglalkozott már az öngyilkosság gondolatával

2011. november 23.

Szerző: MTI

4

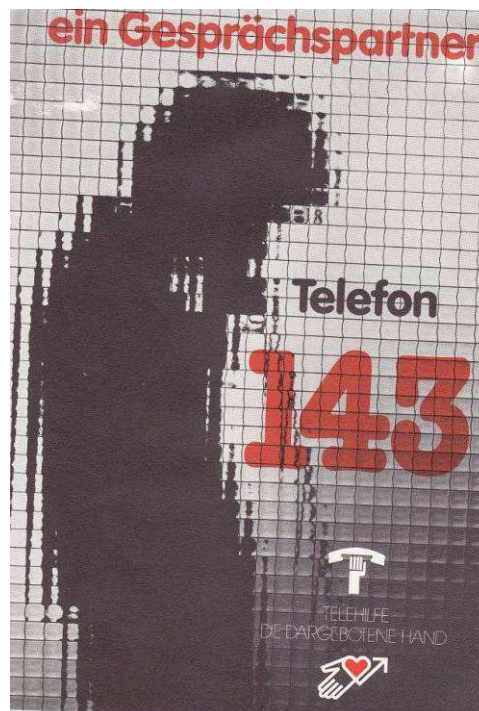
Egy serdülők körében végzett hazai felmérés szerint a magyar fiatalok több mint 12 százaléka kívánta a közelmúltban azt, hogy bárcsak ne élne, több mint tíz százalékuk arra is gondolt, hogy véget vessen az életének, több mint három százalékuk pedig el is tervezte, hogy ezt hogyan tenné meg.

Balázs Judit gyermekpszichiáter, egy nemzetközi felmérés magyarországi vezetője azt mondta, a 12 országban, 14-16 éves középiskolás diákok körében végzett felmérés célja, hogy feltérképezzék a serdülők kockázatos szokásait és viselkedését, egyúttal segítsék őket az egészséges életforma kialakításában.

A vizsgálat kiemelt területe volt az öngyilkosság. Mint kifejtette, az öngyilkosságot elkövető serdülők kilencven százalékának van legalább egy kezeletlen mentális betegsége, leggyakrabban a depresszió. A nem kezelt depressziós betegek egynegyede öngyilkosság következtében hal meg - tette hozzá Balázs Judit. A magyarországi felmérés kérdőívét tizenöt, Budapest belső kerületeiben lévő középiskolában összesen 1009 diák töltötte ki önként. A válaszolók 7,1 százalékánál alapos volt a gyanú, hogy kezelést igénylő depresszióban szenved. Balázs Judit megjegyezte, hogy akiknél a kérdőív alapján valamilyen kockázati tényezőt tártak fel, azoknak szakemberek azonnal segítséget ajánlottak.

A nemzetközi vizsgálat magyarországi vezetője hangsúlyozta azt is, hogy a kérdőívek kitöltéséhez a szülők beleegyezését is kérték. Mindössze negyven százalékuk adta meg az engedélyt, kevesebben, mint a többi országban. Balázs Judit szerint ez összefügghet azzal, hogy Magyarországon még mindig tabutéma az öngyilkosság, pedig az ország a második helyen áll az öngyilkossági statisztikákban az Európai Unióban. Európában a fiatal korosztályban a közlekedési balesetek után az öngyilkosság a második leggyakoribb halál.

Mészáros Gergely gyermekpszichiáter rezidens arról beszélt, hogy a serdülők alkohol- és drogfogyasztását tekintve az európai átlaghoz hasonló a magyarok eredménye. Felhívta a figyelmet, hogy a vizsgálatban részt vevő fiatalok csaknem harminc százaléka boltban tudott alkoholt vásárolni, holott a magyar jogszabályok szerint 18 éven aluliaknak nem adhatnának alkoholt. A kérdőívet kitöltő fiatalok csaknem fele dohányzik. Bálint Mária pszichológus a vizsgálat pozitív eredményét emelte ki: a magyar serdülők osztják meg leggyakrabban szüleikkel, merre járnak, mit csinálnak szabadidejükben.

Nem az életre, egy helyzetre mond nemet

A világon minden negyvenedik másodpercben, Magyarországon négyóránként dobja el valaki magától az életet. Az okok közt első a szerelmi csalódás, az esetek közel harmadának háttérében a gazdasági válság, az egzisztenciális kilátástalanság áll. Nálunk az öngyilkosságok többségét a 45-54 év közötti férfiak és a hetven év feletti idősök követik el.

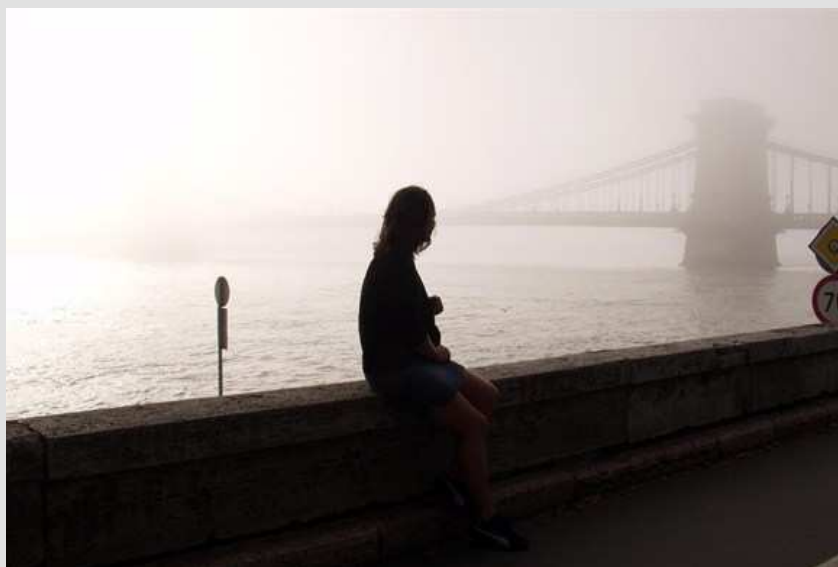
2011. november. 05. szombat | Szerző: Nagy Imre

Van azonban segítség azok számára is, akik problémájukkal nem mernek, nem akarnak szakorvoshoz fordulni, és a névtelenséget választják. Július elseje óta harminc telefonos lelki elsősegély szolgálat érhető el a 116-123-as közös számon. A vonal másik végén lévő segítők nem kérdeznek, meghallgatják a hívót és igyekeznek rávezetni a probléma megoldására.

- Több mint két évtized tapasztalata mutatja, hogy az első időszakban a párkapcsolatok, a társkeresés, a magányosság, az elszigeteltség, az alkoholproblémák miatt fordulnak a szolgálathoz az emberek. Ahogy a gazdasági helyzet nehezebbé válik, úgy jönnek be ezekhez az anyagi problémák, a létbizonytalanság, a munkahelyvesztés, a munkanélküliség veszélye. Az ebből eredő szorongások, félelmek egyéb pszichiátriai betegségekhez, depresszióhoz vezetnek. A probléma másik oldala az ebből fakadó öngyilkosság: sokan nem látnak más kiutat ebből a helyzetből - fogalmazta meg dr. Bóviz Gábor szakorvos, a pápai szolgálat vezetője egyik korábbi beszélgetésünk során.

A szomorú statisztika önmagáért beszél, Európában csak Litvánia előz meg bennünket. A nyolcvanas években még közel 5 000 magyar vetett véget önkezelésével az életének. Azóta ez a szám ugyan fokozatosan csökken, ám jelenleg még mindig évi 2500 körüli. A számadatok azonban nem számolnak a be nem fejezett kísérletekkel, ezek száma óvatos becslések szerint is mintegy 25 000.

5

Amikor a gondok sokasodnak, elhatalmasodik rajtuk a tehetetlenség, és feladják a küzdelmet. Segítség pedig van (Illusztráció: archív)

Az öngyilkosság sarkalatos témája volt a Magyar Lelki Elsősegély Telefonszolgálatok Szövetsége augusztusi győri konferenciájának is. Itt Varga Gábor pszichiáter, a szolgálatok tiszteletbeli elnöke elmondta, hogy nő a társadalom agressziós szintje, ezzel is magyarázható az évi negyedmillió hívás. Ezeket az egész ország területén közel ezer, jól képzett, önkéntes segítő fogadja, akik az esetek 4-6 százalékában a tényleges öngyilkossági szándéktól térítik el a telefonálót. Azt, hogy valaki krízishelyzetbe kerül, a környezete jóval előbb látja, mint a szakember. Ennek jele lehet, hogy az illető magába fordul, romlik a hangulata, megváltozik a viselkedése. Ám sok esetben elég egy kis odafigyelés, törődés, hogy a depresszió feloldódjon. Az öngyilkossági hajlam nem örökletes, de a tett kockázatát hússzorosára növelheti, ha egy közeli hozzátartozó önkezelésével vetett véget az életének. A

munkanélküliség háromszorosára növeli a kockázatot. Az öngyilkosságok száma a tavaszi-nyári hónapokban, a hét első napjaiban a legmagasabb. Annak, hogy az ünnepek idején az öngyilkosságok száma megugrik, nincs valóság alapja. Annak viszont igen, hogy a statisztikák szerint átlagosan háromszor annyi férfi lesz öngyilkos, mint ahány nő.

Balázné Márton Mária régóta figyelemmel kíséri, segíti a szolgálatok munkáját. Az országos példatárból kettő olyan esetet említ, ahol sikeresen előztek meg öngyilkosságot.

- Egyszer, karácsony előtt kerekesszékes, elvált, magányos férfi közölte a telefonban, hogy benzinnel felgyújtja magát, így áll bosszút szerelmén, aki elhagyta. Hosszas beszélgetés után letett a szándékáról, majd később visszahívta a munkatársat, és biztosította arról, hogy jól van. A másik esetben megözvegyült, sokgyermekes nő jelentkezett begyógyszerezve a vasútállomásról azzal, hogy a vonat elé veti magát. Őt is sikerült lebeszélni. A legtöbb ilyen esetben - akár fél év múlva is - a hívóink újra jelentkeznek, jelzik, hogy rendbejött az életük - mondja Balázné.

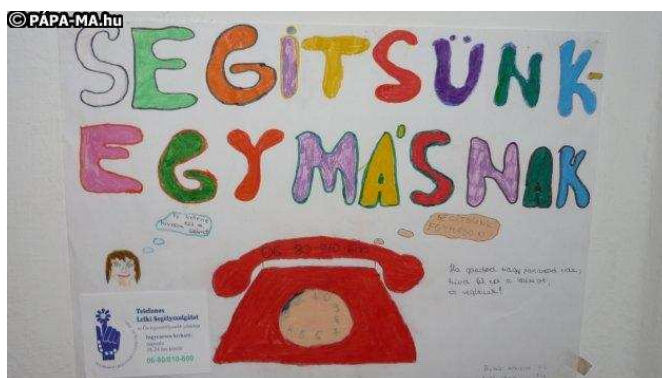
"Arra nem gondoltál, hogy ne magadat, hanem a problémát öld meg? Az talán kevésbé fájdalmas, és a következmények is kiszámíthatóbbak" - szól egy blogbejegyzés a neten.

- A dolog nem ilyen egyszerű - fogalmaz András, aki két kísérletet élt túl. - Akkor éppen úgy érzed, hogy nincs más megoldás, nincs tovább, el kell dobnod az életed, mert így mindenkinek jobb. Ma már tudom, hogy nem csak én számítok, hanem azok is, akik körülöttem vannak, és szeretnek. Nem lehetek ennyire önző. Át kellett értékelnem az életem, és megváltoztatnom a dolgok fontossági sorrendjét. A magam kárán tanultam meg, hogy mindig van kiút - mondja a fiatalember.

Az öngyilkos nem az életre, hanem egy helyzetre mond nemet. - Adódik egy problémahalmaz, ami beszűkíti a hívó tudatát, mérlegelési képességét, és nem tud higgadtan gondolkodni, mérlegelni, nem tudja a megfelelő megoldást keresni. Csak egyet akar: menekülni ebből a krízishelyzetből. Mi úgy vezetjük a beszélgetést, hogy a megoldás módjaira ő jöjjön rá, a helyzetet a saját eszközeivel próbálja megoldani. Így a beszűkült állapotból visszahozzuk a realitás szintjére - fogalmazott Bóviz Gábor. Sokan nehezen dolgozzák fel a nap, mint nap jelentkező problémákat. De tudniuk kell, hogy a baj nem ott kezdődik, hogy ezekkel számolniuk kell, hanem ott, hogy egyedül akarnak megbirkózni velük, majd amikor ezek sokasodnak, elhatalmasodik rajtuk a tehetetlenség, és feladják a küzdelmet. Segítség pedig van. Csak élni kell a lehetőséggel.

Nagyon sokszor az az igazi, amit nem mondunk ki - kiállítás nyílt a Pápai Kóterban

2011-11-12

Kiállítás nyílt ma a Pápai Kóter Szállóban a Magyar Telefonos Lelkielsősegély Szolgálatok Szövetségének felhívására beérkezett művészek, amatőr alkotók rajzpályázataiból. Az eseményen, amelyet dr. Varga Gábor, a Győri Telefonos Lelkielsősegély Szolgálat oszlopos tagja nyitott meg, részt vett a győri szolgálat több tagja is. Mint mondta, a telefonos lelkielsősegélyszolgálat a társadalomnak az az ablaka, ahova be szoktak kiabálni az

emberek, amikor már nagyon reménytelennek érzik az életüket. A győri szolgálat tiszteletbeli tagja kihangsúlyozta, nagyon fontos, hogy anonim módon tudnak segítséget nyújtani az embereknek, mivel a telefonban nem kell azonosítani a személyt, nem zavar a tekintet és a fantázia.

- Nagyon sokszor az az igazi, amit nem mondunk ki, és ami mögötte érződik. A kiállított rajzokon

mindezek megjelennek, hiszen mi beszéltetni próbáljuk a könnyeket, amikor összetört szívekről, lelkekről és transzcendens állapotokról beszélünk. Megjelenik a rajzokon a magány, az izoláció, de közben ott van a remény is a szívárvány képében - mutatott rá a pályaművekre dr. Varga Gábor. Róka Judit és Novák Nikolett rajzai első helyezést értek el a pályázaton és a tervek szerint a legjobb tizenkét alkotásból naptár is fog készülni a közeljövőben.

A megnyitóban dr. Varga Gábor bejelentett egy nemzetközi szintű előrelépést is a szolgálatok életében.

- A Nemzetközi Telefonszolgálati Szövetségnek, az IFOTES-nek már 15 éve tagja Magyarország is. A mintegy 170 problémakatalógussal, saját etikai normákkal és a szolgáltatásrendszerrel működő szervezetben felmerült az ötlet, hogy Európában egységes hívószám legyen és idén ősszel el is jutottunk ideig. Most már párhuzamosan működik az 505-505 elérhetőség mellett a 116-123-as nemzetközi ingyenes hívószám is, amely várhatóan januártól elsejétől 24 órában, Ausztráliától Kanadán át Új-Zélandig mindenhol fogja várni a hívásokat.

Tóth Tamara

Jegyzetek továbbképzéshez

Az öngyilkossági kockázat felmérése

Azonnali intézkedést igényel: az öngyilkossági fenyegetőzés, az öngyilkosság módjainak a keresése, öngyilkosságra alkalmas eszközök hozzáféréseinek keresése, valamint beszélgetés a halálról, haldoklásról vagy öngyilkosságról.

Figyelmeztető jelek: a reménytelenség, a harag/düh, a vakmerőség, a csapdába esettség érzése, valamint az alkohol- és droghasználat, a szociális visszahúzódás, a szorongás/agitáltság, az inszomnia/hiperszomnia, a hangulatváltozások, továbbá az élni akarás és az életcélok hiánya.

Fenyegető jelek: a határozott öngyilkossági terv, a nagyfokú reménytelenség, a kóros alkoholfogyasztás és a letális eszközök könnyű elérhetősége.

A serdülők öngyilkossági szándékának komolyságára utalnak az előre elkészített tervek, a felfedezés megakadályozására tett óvintézkedések, vagy a személyes tárgyak elajándékozása, búcsúlevél írása.

Az idősek esetében kockázatra utaló jel a gyógyszerek felhalmozása, a higiéné elhanyagolása, az ételek-étkezés iránti érdeklődés elvesztése, a jóllét csökkenése, vagy a beszédes idős ember elszigetelődése, hallgataggá válása.¹

Az azonosítás technikája, ha csak sejthető a szándék:

- Gondolt-e már arra valaha, hogy be kellene fejezni azt az életet, amit maga él?
- Mik győzték meg magát erről?
- És amúgy, mi a véleménye az öngyilkosokról?(!)
- És készített tervet is?
- Milyen módszert választott a legbiztosabbnak?
- Tartott attól, hogy felfedezik a készülődést?
- Kitől tartott leginkább?
- Hogyan akarta kivédeni?
- Milyen szép értéket akart hátrahagyni, annak, akit a legjobban szeret?
- És nem okozna neki fájdalmat?
- Van-e valaki iránt negatív érzése, düh, bosszúvágy, vagy valami ilyesmi?
- Rendben. És miknek kellene megvalósulnia ahhoz, ha folytatná az életet? Csak próbáljuk összeszedni.
- Ha ezek – tegyük fel – maguktól nem valósulnak meg, melyikben tudna most közreműködni? (kivel és hogyan?)
- Dolgozzunk ki erre együtt valamilyen tervet, jó?²

Dr. Kálmánchey Albert

¹ James E. Gangwisch, phd. (2010): Képzés – Az öngyilkossági kockázat felmérése IN: Pszichiátria 13 évf./1. szám, 2011. (4-10. old.)

² Dr. Kálmánchey Albert, kézirat, 2011.

Könyvismertető

Tárgyaink tükrében - Az vagy, amit birtokolsz

[Csíkszentmihályi Mihály](#)

Libri Könyvkiadó, 2011

- ISBN: 9789633100691

Mi a szerepe a tárgyaknak a mai világban? Miért tulajdonítunk különböző jelentéseket a minket körülvevő dolgoknak?

Csíkszentmihályi Mihály és Eugene Rochberg-Halton a századfordulón nyolcvan chicagói család körében végzett felméréseket, és meglepő összefüggéseket találtak az anyagi javakhoz való viszony, a modern kultúra és az egyénről való gondolkodás között.

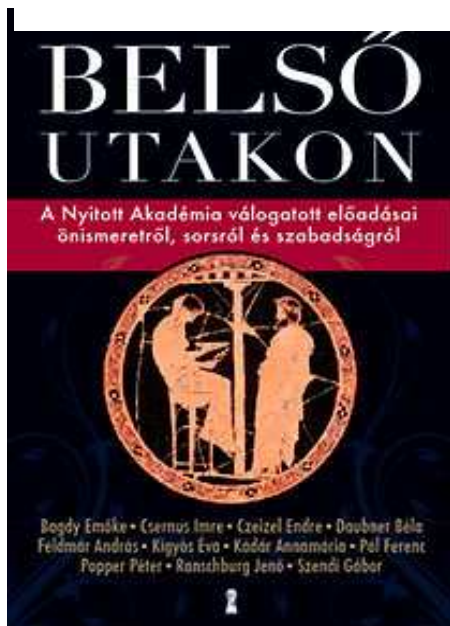
A kutatás eredményeit összegző könyvükben rámutatnak, hogy napjaink környezeti válságára és a tárgyaktól való függésünkre csak az jelentene megoldást, ha szenvedélyünket és kreativitásunkat más irányokban hasznosítanánk.

A Tárgyaink tükrében nem csak szociológusok, pszichológusok vagy kulturális antropológusok számára izgalmas és tanulságos olvasmány, hiszen mindannyian számtalan eszközt használunk mindennapjaink során, és mind sajátos viszonyt alakítunk ki ezekkel.

9

Belső utakon - A Nyitott Akadémia válogatott előadásai

[Bagdy Emőke - Csernus Imre \(és mások\)](#)

Kulcslyuk Kiadó, 2011

Szerzők: Bagdy Emőke, Csernus Imre, Czeizel Endre, Daubner Béla, Feldmár András, Kádár Annamária, Kígyós Éva, Pál Ferenc, Popper Péter, Ranschburg Jenő, Szendi Gábor

Ki vagyok én valójában? Milyen tényezők alakítják viselkedésemet és sorsomat? Miért keveredem újra meg újra hasonló helyzetekbe? Hogyan ismerhetném és érthetném meg jobban önmagam? Meddig terjed a szabadságom, mi áll rajtam,

s mi az, amire már nincs befolyásom? Miként változtathatok magamon és a körülményeimen?

Ki ne tenné fel ezeket a kérdéseket élete során számtalan alkalommal? Néha úgy érezzük, „halljuk” belülről a választ, máskor elbizonytalanodunk ebben, olykor pedig nincs más, csak süket csönd a szívben.

A Nyitott Akadémia sorozat keretében hazánk legnevesebb gondolkodói, lélektani szakemberei is sokszor igyekeztek körüljárni ezeket az izgalmas témákat. E gyűjteményes kötetben az elmúlt kilenc esztendő gazdag terméséből adunk közre tizenegy válogatott előadást.

Az egyes fejezetek szerzői különböző ösvényeken indulnak el, saját egyéniségükön átszűrve, más és más nézőpontokból közelítik meg sors, önismeret és szabad akarat kérdéseit, de lehet, hogy ugyanoda jutnak.

Fogadd el önmagad, és el tudod majd fogadni sorsodat is. Változtass magadon, és meg fog változni sorsod is.

Filmajánló

Bűn és bicikli

Jean-Pierre és Luc Dardenne: Srác a biciklivel

Dombai Dóra

Jean-Pierre és Luc Dardenne új filmje ezúttal sem okozott csalódást, a megszokott cannes-i siker sem maradt el, idén a Zsűri nagydíja vándorolt hozzájuk a díjátadón. A monotematikus alkotópáros fáradhatatlanul ismétli el újra meg újra mondandóját, s meghökkentő egyszerűséggel szembesít a kíméletlen valósággal. A *Srác a biciklivel* mégis a legpozitívabb darabja az eddigi életműnek.

A dokumentumfilmes múlttal rendelkező alkotópáros már hosszú ideje foglalkozik azzal a témával, amely az elmúlt években egyre nagyobb teret hódít, rendre felbukkanva a különböző európai nemzetek filmművészetében (ld. az idei Titanic Fesztivál fődíjasát, a *Vadembert*), tudniillik, hogy a mindenki által idealizált, közsodálatnak örvendő jóléti államokban ugyanúgy, mint akárhol máshol, megtaláljuk azokat a sivár vidékeket, lepusztult ipari tájakat, melyek perifériára szorult lakói számára a szociális érzékenység luxus, a társadalmi és egyéni felelősségvállalás ismeretlen. A miliő, amelybe ezek az emberek beleszülettek, embertelenségre és bűnözésre determinálja őket.

A tizenegy éves Cyril nem rossz gyerek, csupán a végtelenségig ki van éhezve a törődésre és apja szeretetére, mindezek tökéletes hiánya azonban elvadítja az érzékeny kiskamaszt. Ez a család, ez az apa-fiú kapcsolat már a film legelső pillanatában szétesett, halott – erre a néző nagyon hamar rájön. Nem úgy Cyril, aki makacsul kitart minden átlátszó hazugság mellett, amely táplálja a reményt, hogy

édesapja kiveszi őt a gyermekotthonból, hogy nem adta el a biciklijét, hogy egyáltalán *akarja* a fiát. A bicikli megszállott keresése valójában a szeretet, a családi otthon utáni vágy szimbóluma, s mivel az apa eltaszítja magától gyermekét, Cyril ragaszkodása áthelyeződik a tárgyra, melyet aztán foggal-körömmel védelmez. A biciklinek köszönhetően talál nevelőszülőt a fodrász, Samantha személyében, akinek gondoskodása lassan-lassan megszelídíti a fiúban tomboló elemi vadságot.

Az őket körülvevő környezet negatív hatásai, az emberek lelketlensége azonban – ismét a biciklin keresztül – beavatkozik a gyógyulásba: egy fiatal díler kerül közel Cyrilhez azzal, hogy a megsérült kerékpárt megjavítja, a fiút pedig befogadja a bandába. A kisstilű bűnöző afféle groteszk apapótlékként működik egy rövid ideig, minthogy átmenetileg kielégíti Cyrill sóvárgását a férfiúi tekintély iránt, melyre a kedves és szelíd Samantha nem volt képes.

A film bázisát az erős történet mesteri felépítése jelenti. A drámai szerkesztés célja, hogy érzelmében hangulatában un medias res, az első pillanattól berántsa a nézőt a film világába, ez pedig tökéletesen sikerül annak árán, hogy az expozícióban csak lassan, darabonként áll össze a fejünkben a konfliktus. Mialatt pereg a film, folyamatosan érezzük, hogy egy-egy jelenet – akár a valóság – hosszabban tart, mi azonban a közvetlen előzményeket, a felvezetést nem látjuk, ahogyan legtöbbször az esemény lecsengését sem, csupán az adott jelenet csúcspontját. Mintha a bressoni dramaturgia mintájára a

rendezők megkeresnék minden esemény, minden folyamat azon pontját, ahol a legmagasabb fokon izzik, ahol a legnagyobb intenzitású a jelenet, s ezt az olykor csak néhány pillanatot rögzítenék. A film felvillantja a drámai feszültséggel telt pillanatokot, egyiket a másik után, miközben tudjuk, hogy a jelenet valahol egy meghatározhatatlan időben folytatódik tovább – de az már

nem fontos a számunkra, hiszen következik az újabb tetőpont. Ezekből az apró érzelmi kicsúcsosodásokból épül fel az egész film – ebből következik, hogy a *Srác a biciklivel* azon Dardenne-filmek közé tartozik, melyekben a mélyben meghúzódó, sűrű érzelmek utat találnak maguknak. Kézenfekvő ehhez a megoldáshoz a kamasz főhős, az őszinte és lobbanékony gyermeki természet. Ebbe a típusba tartozik az életműben a *Rosetta* is, ahol a címszereplő egy kamaszkorból éppen kinövő, de máris a családfenntartás terheit viselő vad, fiatal lány. *A gyermek*, *A fiú* és a *Lorna csendje* főhősei ezzel ellentétben a bennük éppúgy munkáló szenvedélyeket a felszín alatt tartják, a kirobbanással fenyegető indulatokat visszanyelik – e filmek hangulata ezért olyan fojtogató.

A Dardenne-filmek közelítésmódja a megmunkálandó anyaghoz, témához azonban nem annyira pszichológiai, sokkal inkább metafizikai. Unalomig ismert tény, hogy az életmű nem tud szabadulni bűn és bűnhődés problémájának bűvköréből. Az, hogy ehhez a témához egy gyerekhőst választanak, egyértelművé teszi, hogy a bűn valódi természete áll a fókuszban. Sem a konkrét bűnök elkövetése, sem a lelki torzulás, sem az igazságszolgáltatás nem érdekes a számunkra, a bűnt magát szeretnék ábrázolni. A gyermek hős (vagy a gyermek elkövető, mint *A fiú* Francisa) absztrahálja a bűnt: képtelenség a maga rideg-szikár valóságában tekinteni azt, hiszen a gyermek ártatlanságának, romlatlanságának, az éteri figura e világon kívüliségének toposza az emberi kultúrában egészen mélyen, jóformán kiirthatatlanul rögzült. A figyelem tehát áthelyeződik a konkrét Cyril konkrét bűnéről és bűneiről annak ontológiájára. A Dardenne-művekben a dosztojevszkiji felfogás érvényesül, mely szerint mindannyiunkat a bűn fog össze egy sorsközösségbe. Ennek a tudatában ítélkezéstől mentes, résztvevő tekintettel tudjuk szemlélni azt, azzal a reménnyel, hogy így mind többet megértünk önmagunkból is.

Bűnhődésre azonban – ahogyan az orosz mesternél is – mindig szükség van, a vezeklés elengedhetetlen a feloldozáshoz. Ezt állítja a *Srác a biciklivel* is: a történet legfontosabb kérdése, az elhelyezés megoldódik, nyugvóponthoz érkezünk, akár vége is lehetne, a film mégis pereg tovább. A teljes lezáráshoz, a bűn problémájának megoldásához hátra van még a megtisztító büntetés. A

penitenciát, úgy tűnik, még a gyermekek sem kerülhetik el.

Srác a biciklivel (Le gamin au vélo)
Színes, feliratos, belga-francia-olasz
filmdráma, 87 perc, 2011.

Rendező: Jean-Pierre Dardenne, Luc
Dardenne

Forgatókönyvíró: Jean-Pierre Dardenne,
Luc Dardenne

Operatőr: Alain Marcoen

Szereplők: Thomas Doret (Cyril), Cécil De
France (Samantha), Egon Di Mateo (Wes), Jérémie Renier (Guy Catoul)

13

Kezdetben a vég

Derek Cianfrance: Blue Valentine

Soós Tamás

A *Blue Valentine* olyan, mint egy kortárs John Cassavetes-mozi. Olyan Film, amelyikben a fiktív történet a túl jól ismert élet kiszámíthatatlanságának és többértelműségének égisze alatt szövődik. Amelyik végén elemi a katarzis, mégis kimunkált emócióhálót feszít szereplői köré. Melynek szereplői minden szócséplés ellenére is inkább elhallgatnak. És amiről, pont ezért, inkább beszélni, mint hallgatni kell.

Pedig a hatásmechanizmus pimaszul szimpla. A fatalizmus, az elhallgatás és a narratív bizonytalanság, többértelműség keveréke. És persze a szerelemé. Egy fiú és egy lány szerelmének, és a szerelem elmúlásának története a *Blue Valentine*. A szerelem elmúlik, mert múltnia kell. Mert ebben a kezdetben már ott van a vég. A vég: a Fiú keltegeti a Lányt, kislányuk köztük, játszani akarnak, csak az Anya aludna. Számára ez már nem humor, őt már darálja befelé az élet, talán a munka, talán a szerelem, vagyis annak az intézményesített formája, a házasság. Egy estére akarnának kiszakadni a körforgásból, ami inkább kocogás – igen, jogging – körbe-körbe, futás takaréklángon. A Fiú olcsó szexmotelbe vinné a Lányt, hogy kiheverjék a család kutyájának elvesztését, kikapcsolódnak-kikapcsoljanak. Pihenés, beszélgetés, vitatkozás, meghíúsult koitusz.

A Fiú szobafestő, a Lány nővér. A Fiú reggel nyolctól sörözik, elégedett családjával, munkájával, a munkabeli ivás „luxusával”. A Lány reggeltől józan, terve van, hiába fásul, változtatna, magán, a Fiún, a jövőjén. A Fiú tökéletesen boldog családapaként, ő szerelmes, élvezi az apai felelősséget, és azt is, hogy lánya feljogosítja a gyermeki viselkedésre. A Lány talán szerelmes, de összezavarodik, mikor véletlenül belefut exébe, visszahúzódik személyiségének burkába, már nem bír mindent

megosztani, talán sose tudott. Tabudöntögetéssel, énkereséssel sose foglalkoztak, csak viccelődtek, szerelmeskedtek, ígérettek, az ágyban, az utcán, az anyakönyvezetőnél. Amikor beszélgetnek, a Lány rendre elhallgat, a Fiú úgyis csak „kifogatja a szavait”. Ez történik az olcsó szexmotelben is, ahová kikapcsolódni mentek. Meg szexelni. A fiú romantikusan akarja, a lány olcsón, ha már ott vannak, ahol ő sosem akart lenni, ha már odáig jutottak, ameddig ő sosem akart. A „jövő szobája”, így hívják, kék fényben fürdő, ablaktalan, felszínesen futurisztikus hely. Ők is csak mesterségesen csempészik bele a szerelmet, lamentáló-kiáltozó közös daluk formájában. Isznak, táncolnak, elbeszélnek egymás mellett – már túl vannak a drámán. Ezt csak utólag vesszük észre, ahogy ők is, amikor szép csendben belefolyunk a fatális fináléba, a Függetlenség napi tűzijátékba. Nemzeti ünnep – Isten, haza, család –, csak éppen az utolsó hiányzik a film végére, talán sose volt.

Hogy mióta nincs, azt az eleinte kötelező didaxisnak ható ellenpontosító szerkesztés leplezi le. A július 3-4-i jelen képeit váltják a találkozás, a szerelembe esés jelenetei. Már az ismerkedés során felsejlenek a karakterek eltérései, a gyerekeség-komolyság, a célok-motivációk, a vágyak mentén. A szerelem nem elég, kevés ragasztó egy életre, ahogy egy gyerek is. Csak a végszó rendezői helyére az én-képek, a töredezett események, a megtört érzelmek kirakós darabjait.

Addig bizonytalanságban tartva bukdácsolunk a filmmel, amelyben inkább kérdések, mint válaszok sejlenek fel. Cianfrance nem dolgozik az azonosítást, a felismerést könnyítő sémákkal, ami egy románc esetében kivételes – nem a sok elcsépelet film miatt, hanem mert az élet is unalomig ismert szerelmi sémákkal dolgozik. A szerelem mindig ugyanolyan – csak a szereplők mások. Ebben az esetben nagyon mások – de nem az átlagtól, hanem egymástól különböznek. Csak erre a mélységelességi fókuszba állított, hétköznapi jelenetek során későn lehet rájönni. Mert Cianfrance nem száraz össze egyértelműen okokat és okozatokat. Mert szerinte nem is lehet. Mert már az elején determinál, csak melodramai pátoz nélkül, csak csendben, csak halkán. Egy eseménynek minimum két jelentést biztosít – attól függően, kinek a szemszögéből olvassuk-látjuk. A *Blue Valentine* a világnézetek harca: nincs összegző, totális rendezői perspektíva, amely mindent szépen elgereblyéz, helyre rak, és értéket ítél. Két ember van, eltérő nézőponttal, gondolkodásmóddal, világnézettel. Hiába beszélnek, csak részben értik egymást: mindkettő hibás és egyik se.

A *Blue Valentine* egyik legnagyobb erénye ez a cassavetesi többértelműség, amely szöges ellentéte a nagyon hasonló témát az 50-es évek Amerikájába helyező *A szabadság útjainak*. Sam Mendes filmjében szájbarágás és szimbolizmus, Cianfrance-nál ambivalencia és megfigyelői, már-már cinema verité-s realizmus van. A film hatásában is a *New York árnyai* vagy a *Férjek* Cassavetes-ének improvizációit idézi: (látszólag) nem a kamera kedvéért történik a cselekmény – a pásztázó, megfigyelő, zoomoló, helyreigazító felvevőgép csak követi az eseményeket, utánuk kullog. Ráadásul finoman, észrevétlenül ritmizál. Mindig banális-hétköznapi eseményekből bontja ki a konfliktust, ártatlanul, szokványosan kezd, majd egy reggeliből, egy vacsorából, egy fürdésből viszi el a pillanatot a krízispontig – a drámát pedig egy gesztusból, egy reakcióból, egy tekintetből juttatja csúcsra, a(z esetleges) jelentésig, a kérdőjelekig.

Cianfrance azért szorosabban fogja a jelenetek gyeplőjét, mint az amerikai függetlenfilm atyja, nincs annyi triviális, a fő szárlól leszakadó jelenet, sőt: a kontrasztos struktúrával látványosan csomózza

össze felvonásait. Ami néha didaktikusnak tűnik, az valójában okos aláhúzások és kiemelések sora. Főleg a férfiasság kérdését, és a hozzá tartozó, társadalmilag elvárt kódokat domborítja ki: a Fiú romantikus-naiv, gyerekes („Azt hittem, azért jövünk ide, hogy ne a gyerekkel legyünk” – mondja a Lány gyilkos iróniával a jövőszobában), férfiatlan. Miután a Lány exe, a birkózó, érzelmileg visszamaradott Férfi megveri a múltban, a „jelenbeli” fináléban a Lány vágja a Fiú fejéhez, hogy ő bizony nem férfi, mire az elkezd ironikusan leborogatni a berendezést – ha ez kell neki, hát ezt kapja. Agresszív-macsó férfit. Amikor a Fiú viszont tényleg leüt egy „back door man-nek” készülő orvost, végleg elront mindent. Mint a 70-es években, megint a lét igyekszik meghatározni a tudatot, determinálja a Lányt idegbeteg apja, a domináns, érzéketlen ex-barát, a Fiú keresetlen és elsietett szerelme; a Fiút a keresetlen, mégis megvalósult célok, a hiányzó Anya, egy romantikus világgép. Mindenki mást akar, mint a Másik, mindenki mást kap, mint amit akar.

15

A rendező nem csak ellenpontoz, de tükröztet is. Egymásban is megmártja a szereplőket, a Fiút az exben, a Lányt a Fiúban, a Fiút a kislányukban. És a Fiút önmagában, megváltozott arcaiban – nála a legjelentősebb a személyiségformálódás, az ő hajviseletének változása jelzi a különbségeket az idősíkok között. Ő az, aki megállapodott, aki feladta céljait, aki megelégedett – aki befejezte személyiségét. Ő az áldozat, aki számára a társadalmi elvárások mentén definiált férfiasság érthetetlen, és ő az áldozó is, aki gond nélkül tekintene el a Lány elképzeléseitől, reményeitől, lehetőségeitől. Nem véletlen, hogy a Lány és a Fiú egy ablaküveg tükrében találkozik a fináléban. Ott veszekednek: mindketten előre néznek, de nem látják egymást. Egymás mellett, de nem egymással beszélnek, úgy ahogy feltehetőleg éltek is.

Cianfrance azt használja ki, hogy az emberek túl jól ismerik a szerelmet, illetve annak ábrázolási és kifejezési kódjait. Arra épít, hogy a nézőt már megtévesztették a kódok, amelyek azt állítják, hogy a szerelem a kitarított végpont, az örökké tartó happy end, az „amíg meg nem haltak”. Pedig a szerelem csak a kezdet, és ezt Cianfrance kiábrándítóan odadörgöli a nézők orra alá. Ráadásul ezek a megszilárdult ábrázolási kódok elrejtik az egyedi embereket és megismételhetetlen különbsőségüket a nagybetűs (egyen)szerelmek mögött. Mintha csak Történetek lennének, Jellemek nélkül: mintha aki szerelmes lesz, arra mind ugyanaz a sors várna.

A szerelmesek egyformák, állítják az egyforma szerelmesfilmek. A *Blue Valentine* korrigálja ezt a sablont, és karakterein keresztül jellemzi a szerelmet, nem pedig a szerelemmel karaktereit. Nem csak az általános, mindenki által ismert elhidegülés-történetet mutatja fel, hanem a mögötte meghúzódó, végtelenül egyedi és aprólékos szituációkat, emberi jelzéseket, érzelmi utalásokat is. Ezáltal a *Blue Valentine* egyik legnagyobb erénye az lesz, hogy elsősorban nem az egyen szerelmesfilmekre, nem más moziélményekre, még csak nem is Cassavetes munkáira – hanem önmagára hasonlít.

Blue Valentine

Színes, feliratos, amerikai romantikus dráma,
112 perc, 2010 (16)

Rendező: Derek Cianfrance

Forgatókönyvíró: Derek Cianfrance, Cami
Delavigne, Joey Curtis

Operatőr: Andrij Parekh

Szereplők: Ryan Gosling (Dean), Michelle
Williams (Cindy)

Rossz testbe született

Tomboy – francia filmdráma, 2011. Rendezte: Céline Sciamma. Forgatókönyv: Céline Sciamma. Kép: Crystel Fournier. Zene: Jean-Baptiste de Laubier. Vágó: Julien Lacheray. Szereplők: Zoé Héran (Laure/Michaël), Malonn Lévana (Jeanne), Jeanne Disson (Lisa), Sophie Cattani (anya), Mathieu Demy (apa), Yohan Vero (Vince), Noah Vero (Noah), Cheyenne Lainé (Cheyenne). Színes, 81 perc.

Céline Sciamma: Tomboy

A Berliini Filmfesztiválon a Tedimackó-díjat a zsűri minden évben a legjobb mássággal foglalkozó filmnek ítéli oda. Az idei nyertes mozi gyerekekről szól, ám cseppet sem gyerekes.

Előnyömré szolgált a *Tomboy* című film megnézése előtt, hogy sem a különböző portálokon keringő forgalmazói tartalomismertetőket nem olvastam, sem pedig annak nem voltam tudatában, hogy mit is jelent a „tomboy” kifejezés. A teljesebb filmélmény kedvéért csak javasolni tudnám a kedves nézőnek a tudatlanság ugyanezen áldott állapotát – Céline Sciamma mozija akkor üt igazán, ha nem vagyunk rá felkészülve, és csak a történet előrehaladtával szembesülünk azzal, amit a filmajánlók sajnálatos módon előre kifecsegnék.

Részben gyötör hát a lelkiismeret-furdalás, hogy magam is beállok a sorba, és felfedek valamit, amit szerintem nagyon nem kellene, másfelől azonban a felelősség alól már rég mentesítettek azzal, hogy a film alaphelyzetét ahelyett, hogy rébuszokban közölték volna, igen nyíltan felvállalták a magyar és nemzetközi portálok.

Hogy érthetőbb legyenek: a kezdő képsorokon egy helyes szőke fiúcskát és a családját látjuk, ahogy új helyre költözik épp. A kisserác nagyon is vagány „pasi”, míg a kishúga göndör hajú tündérke, igazi nőci. A papa megértő és oltalmazó, a mama pedig éppen a harmadik babát várja, egyszóval: szép család. Hősünk, a szőke kisfiú ismerkedik a lakóteleppel, a többi sráccal, próbál barátokat szerezni, beilleszkedni. Aztán, egy negyed óra eltelte után jön egy jelenet, ami mindent felülír, amit eddig

látunk: a szőke kisserác, akit Michaëlnek hív a kishúga, feláll a fürdőkádban, és szemmel láthatóan nem fiú. Nos, ez az információ, amire jobb volna, ha a néző magától jönne rá, és nem eleve úgy kezdene hozzá a *Tomboy* című filmhez, hogy tudja: „Laure nagyon fiús, és amikor családja új helyre költözik, hagyja, hogy az új közösség azt higgye, hogy valóban az. A nyári szünetben nevet is vált és Michaël-nek hívhatja magát”.

Próbál beilleszkedni (Zoe Heran és Jeanne Disson)

A transzszexualitásról szól hát a *Tomboy*, még hozzá a gyerekkoriról, a kezdeti lépésekről és érzésekről, arról az időszakról, amikor a transzszexuális kezd ráébredni, hogy rossz testbe született. Vitatkozni lehet ugyan rajta, de a mozi alapján Laure/Michaël (Zoe Heran) számomra egyértelműen transzszexuális, és nem „tomboy”, aki a különböző gender magyarázatok, lexikonok szerint olyan, általában idősebb fiútestvér vagy egyedülálló apa által felnevelt lány, aki szereti a „fiús” dolgokat, az autókat, a számítógépeket, imád fára mászni, a többi sráccal lógni, nem sminkeli magát, nadrágot hord és baseball sapkát. A

„tomboy” szexuális orientáció szempontjából az esetek többségében heteroszexuális, és nagyon is népszerű a srákok körében, épp ezért rühellik őt a „nőci” osztálytársai, hisz bejárása van egy olyan körbe/közegbe, amelyet a serdülő lányok csak kívülről nézhetnek, ráadásul ismeri és beszél is a fiúk nyelvét.

Egyszóval a film címe, a maga 16. században született kifejezésével, nagyon is félrevezető – a mi hősnünk számára az, hogy biológiailag nőnek született, komoly lelki megpróbáltatás, elég csak arra a jelenetre utalni, melyben strandolni megy a többiekkel, és képes magának gyurmából péniszt készíteni, nehogy lebukjon. A film bővelkedik a hasonlóan kínos, érzelmileg megterhelő helyzetekben, így igen érzékenyen feszegeti a nemi szerepekkel kapcsolatos kérdéseket: ki dönti el, hogy valaki milyen neműnek születik és mikor dönt(het) erről? A társadalom/környezetünk határozza meg, hogy mi a nemünk vagy mi magunk? Lehet-e kényszeríteni valakit arra, hogy a biológiai nemének „megfelelően” éljen, ha a szíve épp az ellenkezőjét diktálja?

A legtöbb, transzszexualitással foglalkozó mozinak (*Síró játék*, *Hibátlanok*, *A fiúk nem sírnak*, *Transamerica*) felnőtt transzszexuálisok a főszereplői. Az olyan filmek azonban, mint a *Tomboy* vagy a *Reggeli a Plúton* néhány részlete, jelzik, hogy a nemi identitástudat már kisgyerekkorban is igen domináns lehet, és van, hogy a ránk aggatott ruha szűknek bizonyul. Céline Sciamma alkotása nem vádirat, nem deklaráció, hanem annak lírai bemutatása, hogy milyen küzdelmes és nem is annyira magától értetődő az út, amíg férfivá/nővé válunk.

Hungler Tímea

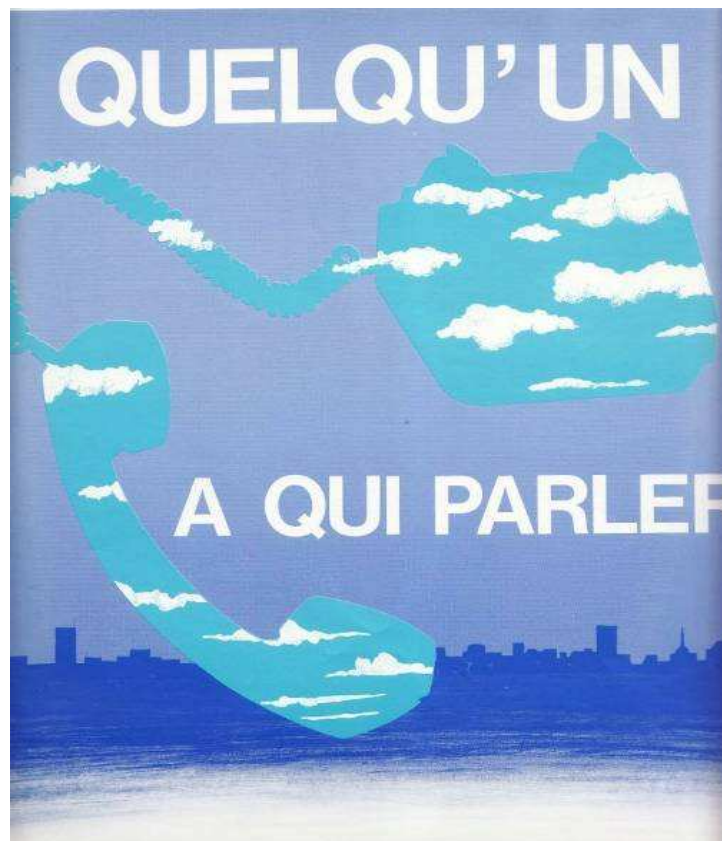
Márai

A szerencséről

Hérodotosz, aki oly elragadóan pletykál görögökről, perzsákról, médekről, lídiaiakról, az ókor népeinek és vezető személyeinek sorsáról, azt tanácsolja, hogy nem árt önkényesen és mesterségesen ellenszegülni a szerencsének, mely felénk villogtatja csillagát. Minden ókori nép, a perzsák, babilóniaiak, a föníciai népek, minden régi vallás óva inti a szerencsés embereket ennen csillaguktól. Az istenek kedve, a sors nem tűri el a tartós szerencsét: így tapasztalta Hérodotosz vándorútjain, így tanítja minden régi mondás, vallás, babona. Házad nem a tiéd, aranyad, asszonyod, gyermeked, egészséged, dicsőséged, mindez annyira a tiéd csak, mint kockajáték közben a szerencse esélye. Minden csak egy pillanatra tiéd: aztán fordul a kocka. Így akarják az istenek.

Ezért semmi nem olyan megható, mint Polükratész története, a gyűrűvel, a hallal és a halással. Az ember érzi sorsát, s szeretne áldozatokkal menekülni e sors elől. De az áldozat sem segít: az istenek könyörtelenek. Kegyetlenül reád mosolyog a szerencse, s ha remegve elfordulsz előle, utánad siet, hogy aztán megalázzon és kiraboljon a sors.

Mi hát a tiéd, mi az, amit nem vehetnek el tőled az istenek? Csak a munka. Az a munka, mely nem vár jutalmat, sem babért, sem utókort. Csak éppen megtörténik veled, ha nem térsz ki előle, s nem törődsz sorsával sem. Csak a fáradtság tiéd, a verejték, az áldozat. Minden más illanóbb, mint a hajnali köd, törekenyebb, mint a lepke szárnya.

Az útitársakról

Vasúton vagy hajófedélzeten az emberek úgy érzik, kiléptek életük megszokott törvényei közül, fecsegni kezdenek, közlékenyebbek és bizalmasabbak, a csodát várják, bátorítóan és reménykedően pislognak útitársaikra. Vigyázz, hogy ne sértsd meg őket. Közeledésükre - mikor bárgyún és esetlenül, de mindenestül mégis megható emberi reménykedéssel hozzád is fordulnak kérdéseikkel, mint például: "Mit tetszik gondolni, lesz hordár éjfélkor Váradon?" - felelj mosollyal és kevés szóval. Ne utasítsd el őket, mert ebben a lelkiállapotban, mikor a vonat vagy a hajó repíti őket a vélt csoda felé - minden változás: csodavárás -, felette érzékenyek. Mosolyogj, bólints, aztán fordulj könyved vagy a táj felé. Ne éreztesd velük, hogy nincs csoda. Igaz, ne is hitegesd őket a csodával. Annyit mondjál csak, hogy talán akad hordár, éjfélkor, Váradon. Egy szóval sem többet.

Az érzékiségről

Legtöbb ember a nemi párbajban kap halálos sebet. Hiúsága nem bírja a szeretet elviselését, sem a szeretetlenséget; a magánytól éppen úgy szenved, mint az együttéléstől; disznóolakba menekül, vagy sértődött, bosszúvágyaktól fűtött magányos szerepekbe.

Érzékeink felett csak úgy maradhatunk hatalmasok, ha idejében szerénységet tanulunk. Nincsenek tartós "érzéki megoldások"; talán még a barátság sem tartós; semmi nem tartós, ami emberi. Az emberi élet síkján nincsenek érzelmi "ötéves tervek"; csak helyzetek vannak, melyek mindig tökéletlenek. A "nagy érzések" sértődnek meg leghevesebben, s mindig idő előtt. Érzékeink időleges lázadását el kell viselni, mint az élet nagy megpróbáltatásainak egyikét. Bele kell törődni, hogy nincs megoldás, csak türelem van. S ha valaki olyan erős, hogy átalakítja ez indulatokat nemesebb szándékká, a munka tégelyében megolvasztja az indulatokat, az alázat lombikjában lepárolja ez erőkből a hiúságot: bölcsen cselekszik. De ez a legnehezebb feladat az életben.

Arról, hogy várnak valahol, de ez nem fontos

Valahol várnak, s már múlik az idő, délelőtt vagy délután, s te még nem készültél el munkáddal. Sietni szeretnél? Kapkodsz, mellékesen figyelsz oda életed egyetlen értelmére, munkádra, mert várnak valahol? Hadd várjanak. Senki és semmi nem fontos, csak munkád. Az idő sem fontos - ne tórd, hogy az idő munkádban zavarjon.

Nem fontos a nap szaka, aminthogy nem fontos az sem, ki vár és milyen célzattal várnak valahol? S nem fontos az sem, hogy egészséged érdekében tehetnél valamit, ha idő előtt elhagyod munkaszobádat, sétálhatnál a jó időben, vagy felkereshetnéd a hasznos és üdvös fürdők egyikét, ahol felüdül tested. S nem fontos szerelmesed sem, a hatalmas vagy befolyásos ember, kinek barátságát elmulasztod, ha megvárakoztatod. Semmi és senki nem fontos, mert úgyis meghalsz, s addig el kell végezned munkádat. Csak erre figyelj; ne az óramutatóra, sem a naptárra.

A jóra való fürgeségről

Mert nemcsak a jóra való restség van. Másik vétek a jóra való fürgeség, az a hebrencs túlbuzgalom, mellyel egyes emberek minduntalan felugranak helyükről, vagy munkájuk mellől, vagy életviszonyaik közül, hogy valami jót tegyenek - kutyafuttában letörölnék egy könnyet, telefonon elintéznék egy halálesetet vagy házassági válságot, kézzszoritással, elmenőben kifejezik részvétüket egy gyermek halála miatt a gyászoló szülőnek, s általában beavatkoznak, de csak úgy fürgően és mellékesen, a mások nyavalyájába. A rákbetegnek azt mondják, hogy egyen sok görögdinnyét, s annak, aki tönkrement, tanácsolják, okvetlen nézze meg Chaplin legújabb mozgóképét. A jóságoknak és a részvétnek ezek a mozgó-árusai silány és nem egészen veszélytelen áruval kereskednek. Krumplicukrot adnak a szenvedőnek. Ne fogadd el jóságukat, köpd ki az olcsó krumplicukrot, mellyel megkínálnak.

Az igényről

És neveld lelked kérlelhetetlen igényérzetre. Ez a legfontosabb. A tömegek világa csak mohó, de nem igényes. Te maradj mértéktartó és igényes. A világ egyre jobban hasonlít egyfajta Woolworths-áruházra, ahol egy hatosért megkapni mindent, silány kivitelben, ami az élvező hajlamú tömegek napi vágyait gyorsan, olcsón és krajcáros minőségben kielégítheti. Ennek a tömegkielégülésnek veszélyei már mutatkoznak, az élet és a szellem minden területén. Egy kultúra nemcsak akkor pusztul el, ha Athén és Róma finom terein megjelennek csatabárdal a barbárok, hanem elpusztul akkor is, ha ugyanezek a barbárok megjelennek egy kultúra közterein és igény nélkül nagy keresletet, kínálatot és árucserét bonyolítanak le. Te válogass. Ne finnyásan és orrfintorgatva válogass, hanem szigorúan és könyörtelenül. Nem lehetsz elég igényes erkölcsiekben, szellemiekben. Nem mondhatod elég következetesen: ez nemes, ez talmi, ez érték, ez vacak. Ez a dolgod, ha ember vagy, s meg akarod tartani ezt a rangot.

A nagy fájdalomról és a magatartásról

Ha nagy csapás, lelki fájdalom ér, mindenekelőtt gondolj arra, hogy ez természetes, mert ember vagy. Mit is képzeltél? Ember vagy, tehát kedveseid meghalnak, barátaid elhagynak, s minden, amit gyűjtöttél és szerettél, elrepül, mint a por a szélviharban. Ez nem csodálatos, hanem a természet rendje szerint való, ez az egyszerű és természetes. Inkább az a csodálnivaló, hogy nem érnek mindennap nagy csapások. Ember vagy, tehát szenvedned kell; s szenvedésed nem tart örökké, mert ember vagy.

Magatartásod a gyászban és csapások közepette szabjad ez igazsághoz. Soha ne mutass fájdalmat a világnak. Gőgöt és büszkeséget se mutass. Ne tagadd önmagad előtt a fájdalmat, de tudjad, hogy a fájdalom és a csapás mindig bukás is. Az emberek így gondolkoznak: "Meghalt valakije, aki fontos volt számára, akit szeretett; lám, megbukott ő is." Érezd át a fájdalmat, de szisszenést se hallassál. Egyrészt, mert mikor szisszensz, mikor könnyed csordul, e pillanatokban már csalsz is kissé. Az igazi fájdalom néma; a könny és a kiáltás már megkönnyebbülés. Hát ne csald magad, s ne örvendeztesd a világot. Hallgass. Fegyelmezd arcod, mozdulataid. S ha egyedül maradsz a fájdalommal, szólj így: "Tessék, fájdalom. De akárhogyon fájsz majd, tudom, hogy ez rendben van így: mert ember vagyok."

A képzelőerőről

A franciák szerint igazi fantáziája annak van csak, aki látni tudja a valóságot. Ez a képesség ritka. Az emberek azt hiszik, a fantázia egyértelmű valamilyen soha nem létezett tünemény megálmodásával. De soha nem létezett tüneményeknek nincs kezük, sem lábuk, olyanok, mint a griffek, s aminek nincs köze a valósághoz, az unalmas és gyermekes. Az igazi képzelőerő a valóságból építi fel az újat, a csodálatost, a meglepőt. Látni a valóságot sokkal meglepőbb és fantáziadúsabb vállalkozás, mint felhőkből építeni a valóság első fuvallatára szétomló álomvárakat. Tanulj meg igazán látni egy épkezéző embert, s meg kell tudnod, hogy meglepőbb és csodálatosabb, mint a mítoszok szárnyas hősei.

21

Az alkalmazkodásról

Munkánkban, napi életrendünkben, a módban, ahogyan a világ jelenségeire jellemünk, értelmünk, izlésünk felel, mindebben van egyfajta belső törvény, melyet önkényesen megkerülni büntetlenül nem tudunk. Ne akarj másképpen dolgozni, mint ahogy ezt jellemed, képességeid és a munka természete előírja. Ne akarj másképpen boldog lenni, pihenni, vállalkozni, mint ahogy ezt jellemed és idegeid parancsolják. Alkalmazkodj a törvényhez, mely kérélnhetetlenül megszabja helyed, munkád és az étellel szemben való magatartásod. Mindent sorjában kell végbevenni és elfogadni: az örömet, a bánatot, a hivatást, a feladatot, a bukást és a halált is. Alkalmazkodj magadhoz, életed érthetetlen és kemény törvényéhez, mely pontosan előírja cselekedeteid sorrendjét, értelmét és érzéseid hőfokát is. Ne akarj ügyesebb, értelmesebb, boldogabb, tehetségesebb, boldogtalanabb vagy reménytelenebb lenni, mint amilyen vagy. A törvény lángbetűkkel ég életed épületének homlokzatán. Olvasd ezt a törvényt, mindennap, minden pillanatban.

Een luisterend oor...
ook voor jou!

074.
43 33 33

dag en nacht
bereikbaar

SOS Twente
telefonische
hulpdienst

Irodalom

Radnóti Miklós

Onagy Zoltán

Százgettő volna, amikor ezt írom, Radnóti Miklós. Százgettő. Alig hihető. Úgy tárolódott a kisagy valamelyik zugában, hogy nagyon régi, nagyon öreg és távoli. A százgettő nem olyan sok. Faludy György – példának okáért – itt él(t) köztünk. És a képen – Gyarmati Fannival – sok minden, csak nem agastyán.

Áldozat és költő. 1944 őszén lövik agyon a vándorlásban, menekülésben megfáradt, a hadi helyzettel elégedetlen szittyá fasizták. A magukfajták. Húzzák belüket a robogó orosz úthenger elől, minden és mindenki, aki akadályozza őket a gyors haladásban csökkenti jókedvüket. Radnóti beteg, nem képes tartani a tempót, ennyin múlik. Új versek, szép versek lapulnak a zsebében, amikor meghal, amikor tömegsírba lövik. Ebből a tömegsírból indul a halhatatlanság felé. A visszavonuló keretlegények nyilván nem tudják, honnan is tudnák, hogy mire lönek. A fasizmus, a kommunizmus és a kultúra kibékíthetetlen ellenségei egymásnak, ugyanazon sínpáron döngettek: Göring hírhedt vonatkozó mondása: „Ha a szót hallom: kultúra – pisztolyom után kapok.” Zsdanov se marad el mögötte a felszólítással: „Írók, íratok remekműveket!” Nem teszi hozzá, a hangsúlyba rejtve, hogy „vagy húztok a Gulágra!”

Radnóti Újlipótvárosból indul. Tizenöt évesen nyomtatásban látja verseit. Árva fiúként rokonsága kereskedelmi vagy ipari pályára szánja. Érettségi után Csehszlovákiába küldik textilipart tanulni. Huszonegy, amikor beiratkozik a szegedi egyetemre, magyar-francia szakra. Onnan informálja Fannit a szélsőjobb első szegedi akcióiról, ott találkozik Sík Sándorral. Sík Sándor katolikus pap, költő és esztéta, akiben bonyolultan rétegződik a konzervatív vallás, a haladó szellem és a költő avantgárdja.

Babitscsal utálják egymás. Babits tart a politikától (okkal, a Tanácskormány utáni megtorlások miatt), innen való szférákat ostromló „magasirodalma”, a Dante-fordításáért mégis átveszi Mussolini legmagasabb irodalmi kitüntetését. Radnóti szerint minden a politikából indul, és oda érkezik. De azért publikál a Nyugatban, egyik kötete is Nyugat-kiadásban jelenik meg.

Kötetei 1940-ig követik egymást. Ettől kezdve munkaszolgálat és munkaszolgálat követik egymást. Munkaszolgálatos zsidónak lenni – annak ellenére, hogy katonai behívó: fogságot jelent, keretlegény őrizettel. 1942-től pedig a munkaszolgálatos lényegében

halálraítélta.

1940-től 1944-ig Radnóti javarészt munkaszolgálatos. Néha hetekre, hónapokra hazatérhet, hogy érkezzon a következő behívóparancs. 1940. szeptember 5. és december 18. között munkaszolgálatos Szamosveresmarton. 1942. július 1-jétől Margittán, Királyhágón, Élesden, majd a hatvani cukorgyárban, végül a fővárosban szolgál. A háborús cenzúra nem egy verse közlését törli, többnyire műfordítással jut el olvasóihoz.

1944. május 20-án ismét munkaszolgálatos. A német Todt-szolgalatnak a szerbiai Bor közelében felállított táborába, Lager Heidenauba hurcolják; rézbányában és útépitésen dolgozik. 1944. szeptember 17-én innen indítják el utolsó útjára. Erőltetett menetben nyugat felé gyalognak a beteg, kimerült munkaszolgálatosok. Radnóti a Győr megyei Abda község határában huszonegy társával együtt 1944. november 9-én agyonlövik. Utolsó versei („bori notesz”) viharkabátja zsebében a tömegsírba kerülnek. A még maga összeállította, de utolsó verseivel bővített kötete *Tajtékos ég* címmel jelenik meg a Révai kiadásában 1946-ban.

23

Halála után nem sokkal összeomlik a faszizmus. Azután kíméletlenül hosszú idő után bedől a kommunizmus is. Mint a birodalmak, ideológiák, izmusok és egyéb hatalomra fazonírozott találmányok, helyet adva az új hatalomra fazonírozott igéknek, főneveknek, megszólításoknak. Radnóti világlátása, költeményei túlélték a faszizmust, a kommunizmust, vélhetőleg túlélik a globalizációt is. A költő az „ember” hangján szólal meg, amikor hiány mutatkozik belőle. Ezért feltételezhető, hogy Radnóti örök. Eclogái minden helyzetben szolgálni kész mesteri zeneművek. Olvasni kell. Emlékezni, ha elfelejtünk valamit a múltból, a múlttól.

Huszonegy embert csak úgy.

Megásatni a gödröt, belelőni őket.

A késedelmek miatt beszart, fél-analfabéta keretparancsnok utasítására. Az ember leengedi a kezét, nem akarja elhinni, hogy ilyesmi megtörténhet. Hogy bármikor bárkivel megtörténhet,

ha időben nem zárjuk bolondokházába eszement politikusainkat.

Onagy Zoltán

Radnóti Miklós: Nem tudhatom

*Nem tudhatom, hogy másnak e tájék mit jelent,
nekem szülőházam itt e lángoktól ölelt
kis ország, messzeringó gyerekkorom világa.
Belőle nőttem én, mint fatörzsből gyöngé ágá
s remélem, testem is majd e földbe süpped el.
Itthon vagyok. S ha néha lábamhoz térdepel
egy-egy bokor, nevét is, virágát is tudom, tudom,
hogyan merre mennek, kik mennek az úton,
s tudom, hogy mit jelenthet egy nyári alkonyon
a házfalokról csorgó, vöröslő fájdalom.
Ki gépen száll fölébe, annak térkép e táj,
s nem tudja, hol lakott itt Vörösmarty Mihály,
annak mit rejt e térkép? gyárat s vad laktanyát,
de nekem szöcskét, ökröt, tornyot, szelid tanyát,
az gyárat lát a látcsőn és szántóföldeket,
míg én a dolgozót is, ki dolgáért remeg,
erdőt, füttyös gyümölcsöst, szállót és sírokat,
a sírok közt anyókat, ki halkán sírogat,
s mi főnről pusztítandó vasút, vagy gyárüzem,
az bakterház, s a bakter előtte áll s üzen,
piros zászló kezében, körötte sok gyerek,
s a gyárak udvarában komondor hempereg,
és ott a park, a régi szerelmek lábnyoma,
a csókok íze számban hol méz, hol áfonya,
s az iskolába menvén, a járda peremén,
hogyan ne feleljek aznap, egy kőre léptem én,
ím itt e kő, de főnről e kő se látható,
nincs műszer, mellyel mindez jól megmutatható.
Hisz bűnösök vagyunk mi, akár a többi nép,
s tudjuk miben vetkeztünk, mikor, hol és mikép,
de élnek dolgozók itt, költők is büntelen,
és csecsszopók, akikben megnő az értelem,
világít bennük, őrzik, sötét pincébe bújva,
míg jelt nem ír hazánkra újból a béke ujja,
s fojtott szavunkra majdan friss szóval ők felelnek.*

Nagy szárnyadat borítsd ránk virrasztó éji felleg.

1944. január 17.

Csorba Győző: Mit ér?

Törődjem-e még bármivel?
Érint-e bármi még?
Várjam mit rendre várni kell
vagy nincs értelme rég?

Zörögnek az üres napok
zörgésük jéghideg
Nincs mit beléjük rakhatok
hogyan lenne jó meleg

Ha reggelente partra lök
a súlyos ébredés
mind súlyosabb tájról jövök
de poggyászsom kevés

Halottaimmal álmodom
jónéhány napja már
Tán hozzájuk kíváncszom?
Itt minden por-sivár

Ám hol leszek ha ott leszek?
Élőimhez közel?
Náluk míg nem felejtenek
akad számomra hely?

Vagy ott is kongás vesz körül
öblös barlangi zaj
s a béke ott is elkerül
szelíd nótáival?

Kint hull a hó kertem fehér
bennem vastag sötét
Ha így ha úgy: mit ér mit ér? –
Ó irgalmas nagy ég!